Naturvärdesinventering

Gräfsåsen, Östersunds kommun 2021

VÄG & MILJÖ

VÄG & MILJÖ

Beställning: Östersunds kommun
Framställt av: Väg & Miljö AB
http://vagochmiljo.se
Slutversion: 2022-01-17
Uppdragsansvarig: Klas Andersson
Medverkande: Klas Andersson (Rapport, inventering)
Kvalitetsansvarig: Daniel Tooke
Fotografier: Klas Andersson
Illustrationer och kartor: Väg & Miljö AB
Internt projektnummer: 494
Foto på framsidan: Sälg med lunglav i naturvärdesobjekt 3.

VÄG & MILJÖ

1 INNEHÅLL

2 Sammanfattning 3

3 Bakgrund 4

4 Metod 5

4.1 Metodbeskrivning 5

4.2 Metodval i det här uppdraget 5

4.3 Tidpunkt och ansvarig personal 5

4.4 Informationskällor och litteratur 5

4.5 GIS och fältdatafångst 5

4.6 Avvikelser och möjliga felkällor 5

4.7 Definition av naturvårdsarter 6

4.8 Naturvärdesinventering enligt SIS 7

5 Resultat 8

5.1 Beskrivning av fältstudieområdet 8

5.2 Resultat av förstudien 9

5.2.1 Tidigare inventeringar 9

5.2.2 Tidigare fynd av naturvårdsarter 9

5.2.3 Tidigare registrerade områden med kända naturvärden 10

5.2.4 Naturvårdsstatus och kommunala planer 10

5.2.5 Jordarter i området 10

5.3 Resultat av fältstudien 12

5.3.1 Naturvärdesobjekt 12

5.3.2 Övrig naturmark 12

5.3.3 Naturvårdsarter 14

6 Ekologisk sårbarhet 17

6.1 Naturtyper och naturvärdesobjekt 17

6.1.1 Skog och träd 18

6.1.2 Myrar 18

6.2 Områdets naturvärden i sammanfattning 18

6.3 Åtgärdsförslag för att minska negativ påverkan på naturvärden 19

7 Fortsatt utredningsbehov 19

8 Referenser 20

Bilaga 1 – Objektskatalog

2 SAMMANFATTNING

Väg & Miljö AB fick i uppdrag av Östersunds kommun att genomföra en naturvärdesinventering (NVI) i enlighet med SIS-standard (SS 199000:2014) med detaljeringsgrad *översikt* på ett område som är cirka 100 hektar stort beläget strax öster om Östersunds tätort, strax söder om Gräfsåsen. Området består av naturmark som ska planeras i syfte att möjliggöra vidare utveckling av området. Syftet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om områdets naturvärden samt skapa ett kunskapsunderlag för att kunna beakta ekologiska aspekter i arbetet inom området.

Naturvärdesinventering har utförts enligt SIS-standard (SS 199000:2014) med detaljeringsgrad *översikt*. Naturvärdesinventeringen har bestått av en *förstudie* och en *fältstudie*. *Fältstudieområdet* är det av kunden önskade utredningsområdet. *Förstudieområdet* utgör samma område samt en ytterligare buffert på 200 meter.

Fältstudieområdet består nästan uteslutet av naturtypen *Skog och träd,* med inslag av *åkermark* i form av igenväxande marker i områdets norra del.

Under *förstudien* påträffades sedan tidigare inrapporterade förekomster av flera naturvårdsintressanta arter, däribland violett guldvinge som tidigare noterats strax nordväst om området.

Under *fältstudien* avgränsades ett objekt med naturvärdesklass 2 – *högt naturvärde* och med naturtypen *skog och träd*. Tre objekt med naturvärdesklass 3 - *påtagligt naturvärde* två objekt består av naturtypen *skog och träd* och ett består av *myr*. Inget objekt med naturvärdesklass 1 – *högsta naturvärde* avgränsades i samband med *fältstudien*.

Enligt SIS standard för naturvärdesinventering är det viktigt att den totala arealen av områden med naturvärdesklass 3-*påtagligt naturvärde* bibehålls eller förstoras, samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras. För objekt med naturvärdesklass 2 – *högt naturvärde* bedöms det att varje enskilt område med denna naturvärdesklass är av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional eller nationell nivå.

I området har 39 naturvårdsarter påträffats i samband med *fältstudien*. 23 av dessa klassas som signalarter. Tolv av arterna omfattas av lagstadgat skydd, även kallat fridlysning, via artskyddsförordningen. Elva av arterna är listade som rödlistade arter enligt *Rödlistade arter i Sverige 2020*.

3 BAKGRUND

Väg & Miljö har på uppdrag av Östersunds kommun genomfört en naturvärdesinventering (NVI) i enlighet med SIS-standard (SS 199000:2014) med detaljeringsgraden *översikt*. Det aktuella området består av naturmark som ska planeras i syfte att möjliggöra detaljplaneläggning. Detaljplaneområdet omfattar omkring 100 hektar och är beläget öster om Östersunds tätort, strax söder om Gräfsåsen (Figur 1). Målet med naturvärdesinventeringen har varit att sammanställa kunskap om områdets naturvärden för att skapa ett kunskapsunderlag så att ekologiska aspekter kan beaktas i arbetet inom området.

Området består i majoritet av naturtypen *skog och träd,* men i områdets norra del finns även en viss andel *åkermark*. Stora delar av skogsmarken består av barrskog, och i sydväst finns områden med inslag av äldre träd och död ved i olika nedbrytningsstadier. I nordväst finns rikkärrs biotoper som också pekats ut vid våtmarksinventeringen.

Syftet med naturvärdesinventering är att på ett standardiserat sätt identifiera, avgränsa, beskriva och klassificera de delar av inventeringsområdet som är av betydelse för biologisk mångfald.

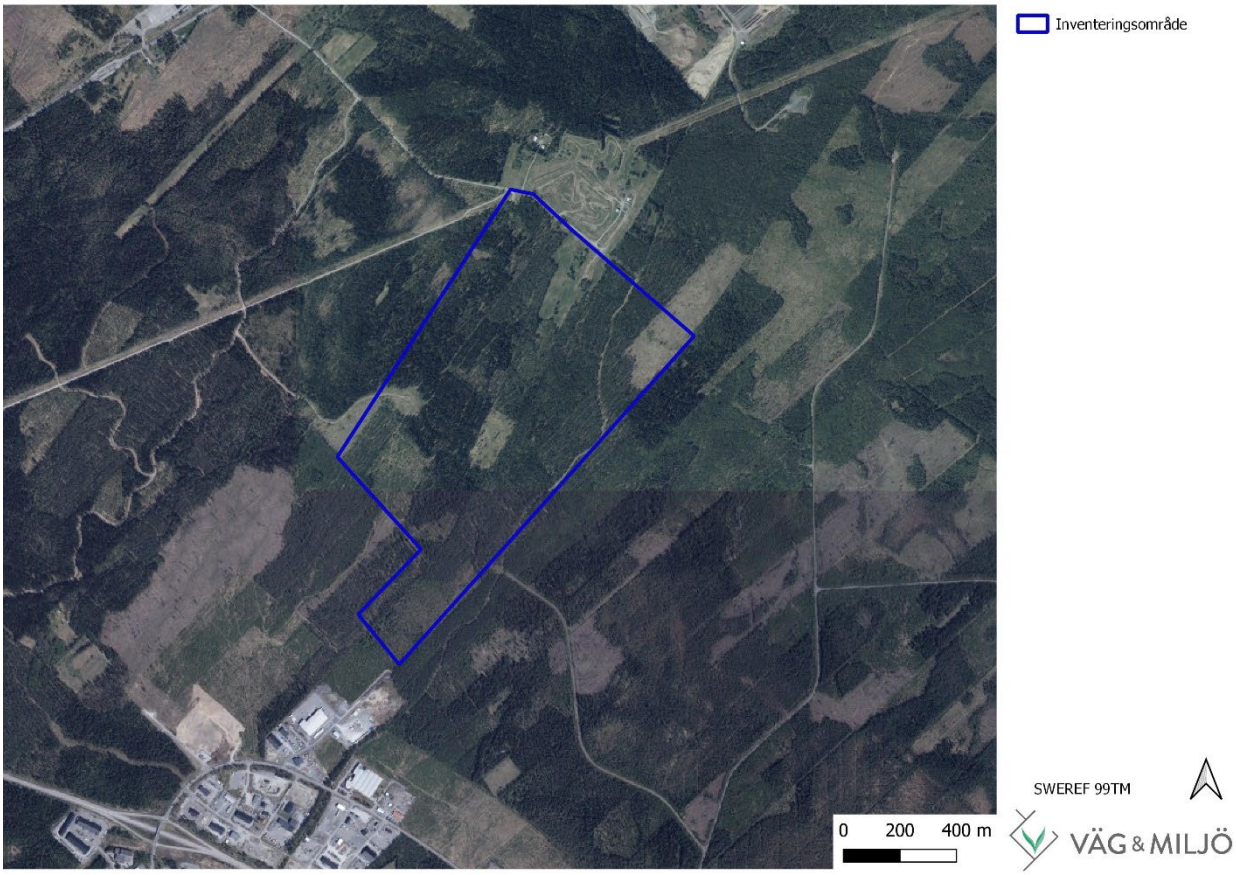

Figur 1. Karta över fältstudieområdets utsträckning och position.

4 METOD

4.1 Metodbeskrivning

Inventeringen har genomförts enligt Svensk Standard SS 199000:2014 Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning med tillhörande Teknisk rapport (SIS-TR 199001:2014).

4.2 Metodval i det här uppdraget

Naturvärdesinventeringen består av en *förstudie* och en *fältstudie*. *Fältstudieområdet* är det av kunden önskade utredningsområdet. *Förstudieområdet* utgör samma område samt en ytterligare buffert på 100 meter. Inventeringen har vidare genomförts med detaljeringsgraden *översikt*, vilket innebär att minsta obligatoriska karteringsenhet för ytor är 10 000 kvadratmeter, alternativt 100 meter långt och 2 meter brett för linjeformade objekt.

4.3 Tidpunkt och ansvarig personal

Projektledare och ansvarig för *för-* och *fältstudie*, kartor och rapport har varit Klas Andersson. Daniel Tooke har ansvarat för intern kvalitetsgranskning. Uppdraget har genomförts under perioden oktober–december, 2021. *Fältstudien* utfördes den 13-14'e oktober, 2021.

4.4 Informationskällor och litteratur

Ett flertal databaser och webtjänster har använts för att kartlägga tidigare kända naturvärden och skyddade områden i *för-* och *fältstudieområdet*. Ett antal dokument har vidare använts för att bedöma vikten av olika naturvårdsarter (se 4.7) och lagstiftningar. Samtliga källor som har använts som underlag för avgränsningar och bedömningar i det här uppdraget listas i referenslistan längst bak i rapporten.

4.5 GIS och fältdatafångst

För datainsamling under *fältstudien* användes en fältplatta med applikationen Collector för ArcGIS i koordinatsystemet SWEREF 99 TM. Noggrannheten i geografisk positionering är mellan 5–15 meter. Efter datainsamling i fält justerades vid behov gränser med hjälp av kartor och ortofoton i ArcMap 10.7.

GIS-data i form av shapefiler över samtliga naturvärdesobjekt finns upprättade.

4.6 Avvikelser och möjliga felkällor

Olika naturvårdsarter är synliga under olika delar av säsongen. Därmed är arter som inte varit möjliga att se vid inventeringstillfället och som inte finns inrapporterade sedan tidigare inte omnämnda i rapporten. Artvärdet är framför allt bedömt med utgångspunkt från förekomster av kärlväxter, mossor, lavar och svampar. Naturvärdesinventeringen kan dock bedömas som säker för samtliga av de besökta naturtyperna då förekomsten av strukturer och naturvårdsarter av mossor, lavar och vedsvampar ger en tillfredställande indikation på objektens artvärde.

4.7 Definition av naturvårdsarter

Naturvårdsarter är arter som indikerar att ett område har förhöjt naturvärde och/eller som i sig själv är av särskild betydelse för biologisk mångfald. I begreppet ingår bland annat fridlysta arter, signalarter, nyckelarter, ansvarsarter och typiska arter. Hotade arter och rödlistade arter ingår också bland naturvårdsarterna och tillmäts större betydelse än övriga naturvårdsarter i bedömningen av artvärde.

Rödlistade arter

Rödlistade arter är en art som enligt den internationella naturvårdsunionens (IUCN) kriterier inte bedöms ha långsiktigt livskraftig population i Sverige utan löper risk att försvinna från landet. Rödlistade arter utvärderas av Artdatabanken och listas i *Rödlistade Arter i Sverige 2020*. Arterna som ingår anges i sex olika kategorier:

RE Nationellt utdöd
CR Akut hotad
EN Starkt hotad
VU Sårbar
NT Missgynnad
DD Kunskapsbrist

Hotade arter

Hotade arter är arter som rödlistats i någon av kategorierna akut hotad (CR), starkt hotad (EN) och sårbar (VU) enligt *Rödlistade Arter i Sverige 2020*.

Fridlyst/skyddad art

Fridlysta eller skyddade arter är arter som omfattas av förbud enligt 4–9 §§ Artskyddsförordningen.

Signalart

Signalarter använts inom bland annat Skogsstyrelsens signalartslista, Jordbruksverkets ängs- och betesmarksinventering och signalarter enligt Natura 2000 för att indikera skyddsvärda naturmiljöer.

Nyckelarter

Är en art vars förekomst på ett avgörande sätt påverkar förutsättningar för biologisk mångfald.

Ansvarsarter

Arter som har en betydande del av sin totala population inom ett begränsat geografiskt område i Sverige eller regionen.

Typiska arter

Typiska arter är arter vars förekomst indikerar så kallad *gynnsam bevarandestatus* hos aktuell naturtyp enligt EU's art- och habitatdirektiv.

4.8 Naturvärdesinventering enligt SIS

För- och *fältstudieområdet* har inventerats och klassats enligt SIS-standard för naturvärdesinventering. Det huvudsakliga syftet med en NVI är att beskriva och värdera naturområden (objekt) av betydelse för biologisk mångfald. Naturvärdesinventeringen resulterar i en avgränsning, naturvärdesklassning, samt objektsbeskrivning av avgränsade så kallade *naturvärdesobjekt*.

Standarden för naturvärdesinventering baseras på bedömningar av *biotop-* och *artvärde* för avgränsade naturvärdesobjekt (figur 2). Vid inventering av biotopvärden kartläggs förekomst av ekologiskt värdefulla biotoper (livsmiljöer) och ekologiska strukturer, så som till exempel förekomst av gamla träd, block, död ved, småvatten och träd med bohål.

För att kartlägga artvärdet inventeras förekomster av naturvårdsarter, vilka beskrivs under 4.7. Dessa arter utgår i huvudsak från fastställda naturvårdsartslistor. Dessa artlistor är framtagna för hela landet och det är därför nödvändigt att justera dem efter lokala förutsättningar.

Art- och *biotopvärde* kombineras sedan enligt matrisen i figur 2, och genom detta erhålls ett objekts *naturvärde*. Vid denna inventering lades särskilt fokus på artgrupperna kärlväxter, svamp, lavar och mossor. Naturvärdesinventering enligt SIS-standard lägger inte stor vikt vid förekomst av fågelarter och större, mer mobila däggdjursarter inom naturvärdesobjekt, då dessa ofta röra sig över stora områden. I detta fall har dock naturvårdsarter av fåglar eftersöktes, men någon riktad inventering av fåglar har inte genomförts.

Utifrån denna metodik avgränsades ett antal naturvärdesobjekt (se figur 6 och bilaga 1).

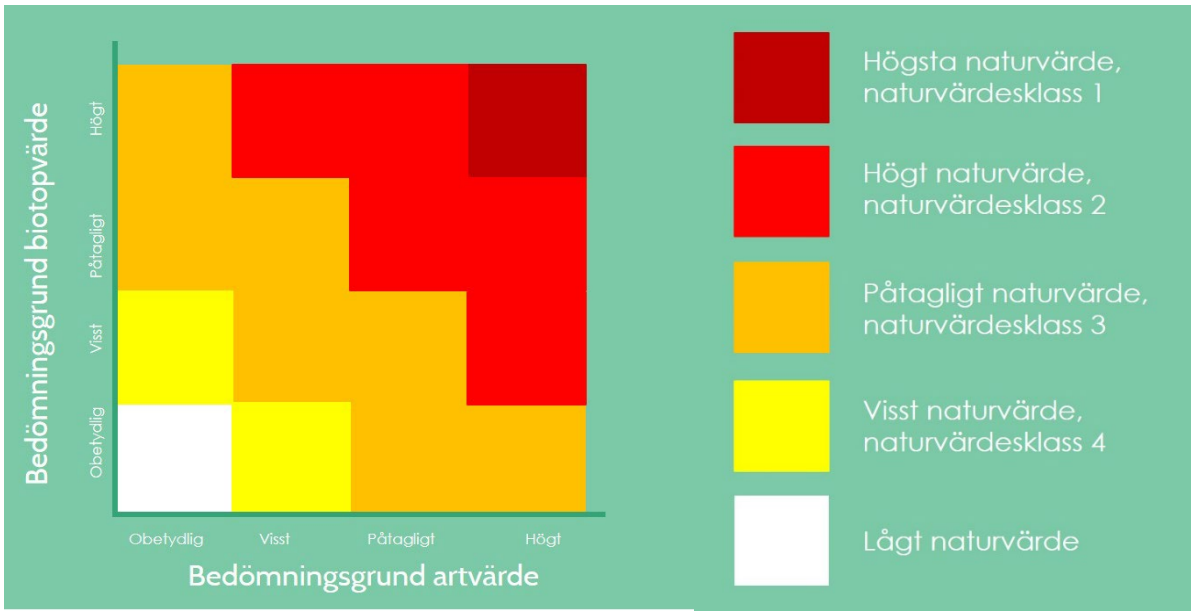

Figur 2. SIS-matrisen. Genom att kombinera ett objekts *art-* och *biotopvärde* fås dess *naturvärdesklass*.

5 RESULTAT

5.1 Beskrivning av fältstudieområdet

Figur 3. Gles granplantering i områdets centrala del.

Fältstudieområdet består av till större delen skogsplantering med gran och tall. Längst västerut i områdets norra del breder mindre myrområden ut sig. Centralt i områdets norra del finns ett åker- och gräsmarksområde som sträcker sig ner till en femtedel av området. Strax väster om detta gräsmarksområde finns en mindre avfallsplats där flera invasiva främmande arter påträffades.

Flera relativt nya hyggen breder ut sig i områdets västra del. Där det i figur 1 är uppvuxen granskog i kartan norr om skogsbilvägen som kommer in från öster är det idag kalhygge (figur 4). Det finns även ett relativt nytt kalhygge direkt söder om samma väg. De östra och centrala delarna av området består i huvudsak av yngre gran- och tallskog (figur 3). Längst i nordöst återfinns ytterligare ett större kalhygge. Strax söder om detta hygge, i områdets nordöstra del, övergår ungskogen i äldre granskog ut mot angränsande marker. Här finns även en väg som bitvis löper genom områden med en mer ängspräglad vegetation. Den sydvästra spetsen består i dess östra del av yngre barrskog med en ålder på under 25 år och i den västra delen av granskog med en ålder på runt 40 år. Områdena delas av en gångstig.

På flygfoton från sextiotalet var landskapet betydligt öppnare, med jordbruksmarker som löpte från norr till söder i de centrala delarna. Dessa jordbruksmarker var i sin tur omgivna av äng- och betesmarker.

Figur 4. Hygge i områdets västra del.

Figur 5. Blöt skogsbilväg i områdets östra del.

5.2 Resultat av förstudien

I samband med *förstudien* utfördes eftersök i en rad olika källor som berör det aktuella *förstudieområdet* (Figur 6). Detta görs för att identifiera tidigare registrerade fynd och känd kunskap om exempelvis naturvärden och naturvårdsarter inom eller i nära angränsning till *fältstudieområdet*. Under *förstudien* i detta uppdrag undersöktes följande källor:

- ✓ Artportalen (2021-10-11), sökperiod 2000-01-01 till 2021-10-11
- ✓ SGU- Sverige geologiska undersökningar
- ✓ Skyddad natur, Naturvårdsverket (utsök 2021-10-11)
- ✓ Skogens pärlor, Skogsstyrelsen (utsök 2021-10-11)
- ✓ VMI, Våtmarksinventeringen
- ✓ VISS, Vatteninformationssystem Sverige
- ✓ Nationella biotopkarteringsdatabasen (Via Skyddad Natur)
- ✓ TUVA, Nationella ängs- och betesmarksinventeringen, Jordbruksverket

5.2.1 Tidigare inventeringar

Fältstudieområdet finns inte upptaget i några tidigare genomförda inventeringar. Det angränsar dock mot en tidigare genomförd naturvärdesinventering från 2020 som utfördes av Tyréns AB med detaljeringsgrad *översikt*.

5.2.2 Tidigare fynd av naturvårdsarter

Under *förstudien* identifierades flertalet sedan tidigare inrapporterade fynd av naturvårdsarter inom *förstudieområdet*. Dels förekommer naturvårdsarterna matt- (*Lycopodium clavatum*), platt- (*Ly. complanatum*) och revlummer (*Ly. annotinum)* i förstudieområdet, samtliga skyddade enligt 9 § artskyddsförordningen i Jämtlands län. Därtill har signalarterna garnlav (*Alectoria sarmentosa*), lunglav (*Lobaria pulmonaria*), skinnlav (*Leptogium saturninum*) och stuplav (*Nephroma bellum*) också registrerats sedan tidigare, där de två förstnämnda arterna även är upptagna som *nära hotade* (NT) i *Rödlistade arter i Sverige 2020*.

Utöver dessa finns också duvhök[NT] *(Accipiter gentilis*), gråkråka[NT] (*Corvus corone cornix)*, gråtrut[VU] (*Larus argentatus*), havstrut[VU] (*La. marinus*), järpe[NT] (*Tetrastes bonasia*), kaja (*Co. monedula),* korp *(Co. corax),* havsörn[NT] *(Haliaeetus albicilla*), kungsfågel (*Regulus regulus*), lappuggla[VU] (*Strix nebulosa*), morkulla (*Scolopax rusticola*), nötkråka (*Nucifraga caryocatactes*), skrattmås[NT] *(Chroicephalus ridibundus*), sparvhök (*Acc. nisus),* stare[VU] *(Sturnus vulgaris*), svartmes (*Periparus ater)* och tjäder *(Tetrao urogallus*) inrapporterade från *förstudieområdet*. Alla dessa fågelarter är upptagna i 4 § artskyddsförordningen, och upphöjda värden i samband med artnamnet anger i förekommande fall rödlistekategori i *Rödlistade arter i Sverige 2020*. Havsörn, järpe, lappuggla samt tjäder är också upptagna i art- och habitatdirektivets bilaga 1, även kallad fågeldirektivet, vilket ger arterna ett särskilt starkt skydd.

Violett guldvinge (*Lycaene helle*) som är upptagen i artskyddsförordningens 4 § samt bilaga 2 till art- och habitatdirektivet har också noterats i områdets direkta närhet.

Flera av dessa fynd, och då särskilt de av fågel har en noggrannhet på +/- 500 meter, varför de är svåra att placera i förhållande till *förstudieområdet*.

5.2.3 Tidigare registrerade områden med kända naturvärden

En mindre del i *fältstudieområdets* nordvästra del är registrerat i nationella våtmarksinventeringen som objekt VMI 28631 Z19E1J07 liten myr 500 m SV Gräfsåsen.

5.2.4 Naturvårdsstatus och kommunala planer

Förstudieområdet finns inte medtaget i några planer.

5.2.5 Jordarter i området

Fältstudieområdet består i västra halvan av i huvudsak lerig morän och i östra delen av morän med inslag av torv och berg i dager.

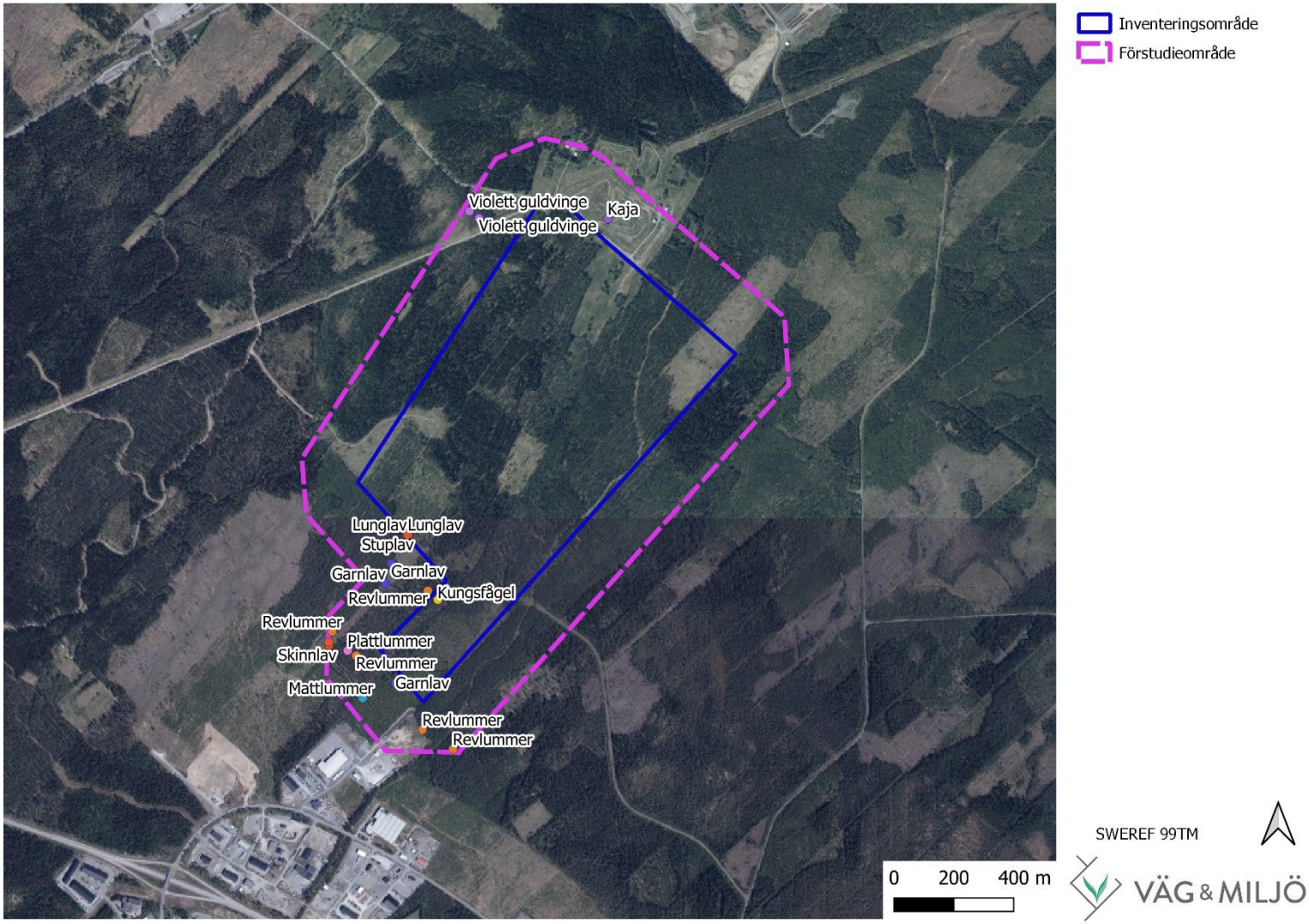

Figur 6. Karta över *fält-* och *förstudieområdet*.

5.3 Resultat av fältstudien

5.3.1 Naturvärdesobjekt

I samband med *fältstudien* avgränsades totalt fyra naturvärdesobjekt. Ett objekt bedömdes ha naturvärdesklass 2 – *högt naturvärde* medan övriga tre objekt bedömdes hysa naturvärdesklass 3 – *påtagligt naturvärde*. Inga objekt med naturvärdesklass 1 – *högsta naturvärde* avgränsades.

5.3.1.1 Objekt med naturvärdesklass 2 – Högt Naturvärde

Ett objekt med denna naturvärdesklass avgränsades inom *fältstudieområdet*. Väg & Miljö tolkar det som att denna värdeklass är av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på lokal och kommunal nivå.

Naturvärdesobjekt 4 består av naturtypen *skog och träd* och utgör ett litet, friskt örtrikt skogsparti beläget centralt i områdets södra del. Detta objekt har ett flerskiktat trädskikt med inslag av något äldre träd samt förekomst av död ved av olika grovlek och nedbrytningsstadier. Det förekommer även äldre grova lövträd. Området hyser flera förekomster av både rödlistade arter och signalarter, bland annat knärot och ullticka.

5.3.1.2 Objekt med naturvärdesklass 3 – Påtagligt Naturvärde

Tre objekt med denna naturvärdesklass har avgränsats inom *fältstudieområdet*. Väg & Miljö tolkar det som att denna värdeklass är av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på lokal nivå.

Naturvärdesobjekt 2 och 3 består av naturtypen *skog och träd*. Dessa objekt har flerskiktade trädskikt med inslag av något äldre träd, samt förekomst av död ved av olika grovhet och nedbrytningsstadier. De hyser även förekomster av flertalet naturvårdsarter. Objekt 2 består av en barrblandskog med rikliga mängder död grov ved och signalarter som signalerar skoglig kontinuietet. Objekt 3 består av en sumpskogsartad granskog med inslag av lövträd och hyser sumpskogskaraktärer, död ved och naturvårdsarter knutna till fuktiga miljöer.

Naturvärdesobjekt 1 består av naturtypen *myr*. Detta objekt har i dess norra del en mindre del som är helt öppen medan övriga delen är av mer skogsbevuxen myrkaraktär. Delar av myrområdet är påverkad av dikning. Inom objektet är det bitvis rikligt med död ved och andra biotopkvaliteter. Framför allt den norra delen är av en rikkärrstyp.

5.3.2 Övrig naturmark

Inom *fältstudieområdet* finns det naturmark som i den här inventeringen ej avgränsats som objekt. Det betyder dock inte att det ej finns naturvärden inom områdena utan beror på att detta är en inventering med detaljeringsgrad *översikt*. Minsta objekt som kan avgränsas vid detaljeringsgraden är antingen 10 000 kvadratmeter för ytor, alternativt 100 meter långt och två meter brett för linjära objekt.

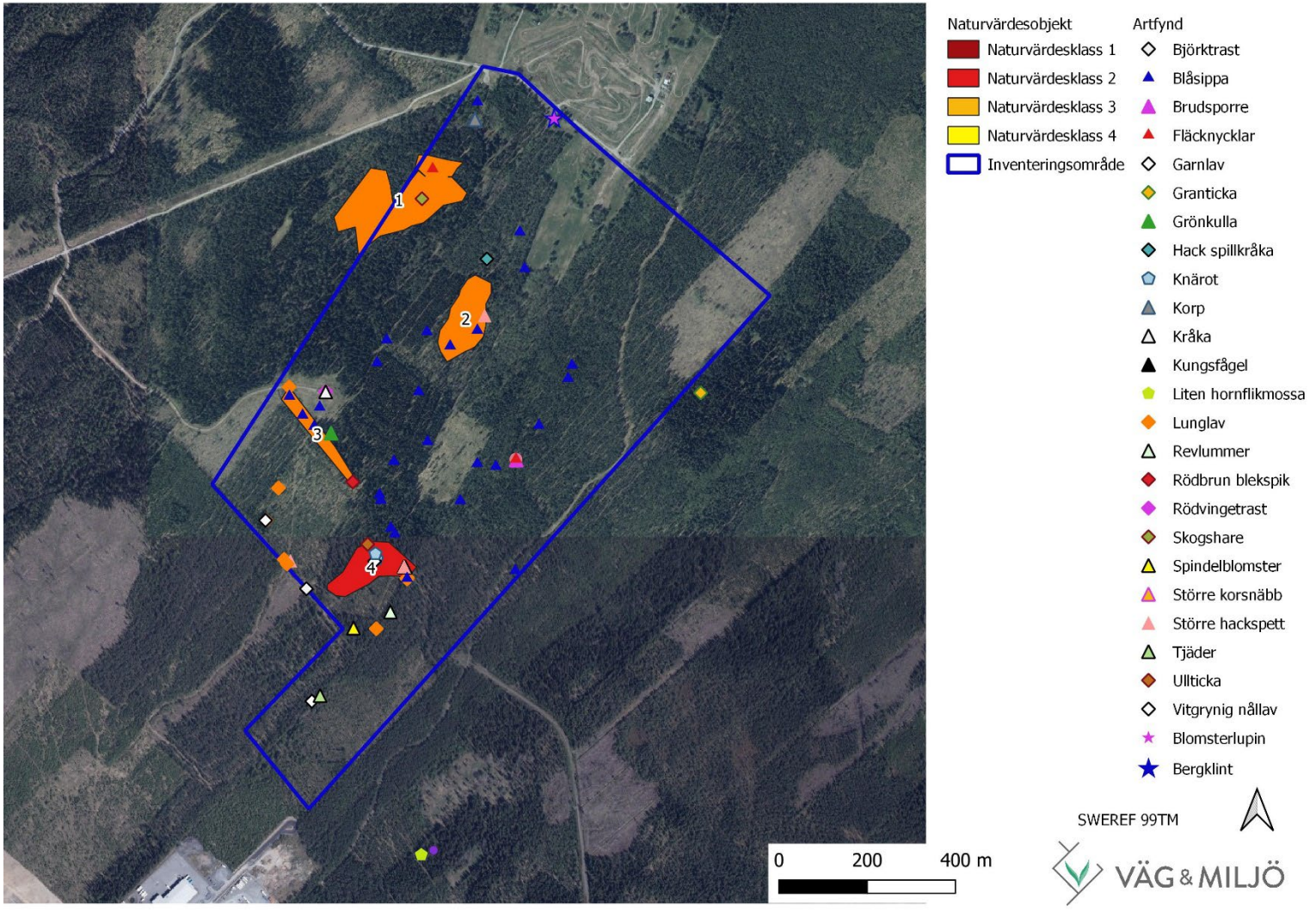

Figur 6. Karta över samtliga naturvärdesobjekt som avgränsats under naturvärdesinventeringens *fältstudie*.

5.3.3 Naturvårdsarter

I området har 39 naturvårdsarter påträffats i samband med *fältstudien*. 23 av dessa klassas som signalarter. Tolv av arterna omfattas av lagstadgat skydd via Artskyddsförordningen, även kallad fridlysning. Elva av arterna är listade som rödlistade arter enligt *Rödlistade arter i Sverige 2020*. Samtliga kända förekomster av naturvårdsarter finns listade i tabell 1. Arter funna inom avgränsade naturvärdesobjekt återfinns även under respektive objekt i objektkatalogen i Bilaga 1.

5.3.3.1 Fridlysta arter

5.3.3.1.1 ARTER LISTADE I 4 § I ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN

Alla vilda fågelarter är skyddade i svensk lag enligt artskyddsförordningen 4 §. Enligt Naturvårdsverket bör även arter listade i bilaga 1 av EU:s fågeldirektiv, rödlistade arter samt arter som uppvisar en negativ populationstrend prioriteras i skyddsarbetet och vid tillämpningen av förordningen. Enligt 4 § artskyddsförordningen är det förbjudet att:

1. avsiktligt fånga eller döda djur,
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödnings-, övervintrings- och flyttningsperioder,
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatser.

Björktrast (*Turdus pilarus*), korp, kungsfågel, rödvingetrast (*Tu. Iliacus*), spillkråka (*Dryocopus martius*), större hackspett (*Dendrocopos major*), större korsnäbb (*Loxia pytyopsittacus*) och tjäder påträffades på ett flertal platser inom *fältstudieområdet*. Björktrast, rödvingetrast samt spillkråka arterna är rödlistade som *nära hotade (NT) enligt Rödlistade arter i Sverige 2020*. Spillkråka samt tjäder är också upptagna i bilaga 1 till art- och habitatdirektivet, även kallat fågeldirektivet.

Fler arter som omfattas av 4 § artskyddsförordningen finns noterade från *förstudien, och* flera av dessa går endast att inventera inom säsong. Dock är det sannolikt att tro att delar av området kan hysa violett guldvinge samt flera av de under *förstudien* noterade fågelarterna.

5.3.3.1.2 ARTER LISTADE I 8 § ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN

I samband med *fältstudien* påträffades fläcknycklar (*Dactylorhiza maculata*), grönkulla (*Coeloglossum viride*), knärot (*Goodyera repens*) samt spindelblomster (*Neottia cordata*) som är skyddade enligt 8 § artskyddsförordningen i Jämtlands län. Arterna påträffades på flera platser inom inventeringsområdet.

Enligt 8 § artskyddsförordningen är det förbjudet att:

1. gräva eller dra upp exemplar med rötterna, och
2. plocka eller på annat sätt samla in exemplar

5.3.3.1.3 ARTER LISTADE I 9 § ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN

I samband med *fältstudien* påträffades blåsippa (*Hepatica nobilis*) och vanlig revlummer (*Ly. annotinum ssp. annotium*) som är skyddade enligt 9 § artskyddsförordningen i Jämtlands län. Arterna påträffades på flera platser inom inventeringsområdet Enligt 9 § artskyddsförordningen är det förbjudet att:

1. gräva eller dra upp exemplar av växter med rötterna, och
2. plocka eller på annat sätt samla in exemplar av växter för försäljning eller andra kommersiella ändamål.

5.3.3.2 Rödlistade arter

Elva rödlistade arter noterades vid *fältstudien*. Dessa är med rödlistekategori enligt *rödlistade arter i Sverige 2020* angiven med två bokstäver där NT=*nära hotad* och VU=*sårbar*: Björktrast[NT], granticka (*Porodaedalea chrysoloma*) [NT], lunglav[NT], knärot[VU], kråka[NT], rödbrun blekspik[NT], rödvingetrast[NT], skogshare[NT], spillkråka[NT], ullticka[NT] samt vitgrynig nållav (*Chaenotheca subroscida*)[NT].

5.3.3.3 Invasiva främmande arter

Inom området noterades även bergklint (*Centaurea montana*) samt blomsterlupin (*Lupinus polyphyllus*) som är två invasiva främmande arter som det bör tas särskild hänsyn till vid hantering för att minska risken för vidare spridning.

Tabell 1. Naturvårdsarter som påträffades vid inventeringstillfället. Sex signalarter påträffades. Två fridlysta arter registrerades också. Förkortningar: Rödlistekategori=Rödlistade arter i Sverige 2020, T = Typisk art enligt N2000 (en typisk art är en art som är typisk för biotopen, detta betyder dock ej att arten har ett signalvärde), S=Signalart. NT=Nära hotad, VU=Sårbar, EN=Starkt hotad. Bilagor hänvisar till art- och habitatdirektivets respektive bilaga.

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Rödliste-kategori	Signalart	Typisk art	Lagskydd	Kommentar
Granticka	*Porodaedalea chrysoloma*	NT	S (3)*			
Lunglav	*Lobaria pulmonaria*	NT	S (2)	T		Rikligt och fertil
Rödbrun Blekspik	*Sclerophora coniophaea*	NT	S (3)	T		
Ullticka	*Phellinidium ferrugineofuscum*	NT	S (3)*	T		
Vitgrynig Nållav	*Chaenotheca subroscida*	NT	S (3)			
Knärot	*Goodyera repens*	VU	S (3)	T	8 § ASF	
Björnbrodd	*Tofieldia pusilla*		S (2)	T		
Blåsippa	*Hepatica nobilis*		S (3)	T	9 § ASF	
Brudborste	*Cirsium heterophyllum*		S (3)	T		
Fläcknycklar	*Dactylorhiza maculata*		S (3)	T	8 § ASF	

Gammel-granslav	*Lecanactis abietina*		S (3)	T		
Gulnål	*Chaenotheca brachypoda*		S (3)	T		
Knagglestarr	*Carex flava*		S (2)	T		
Luddlav	*Nephroma resupinatum*		S (3)	T		
Nordisk Stormhatt	*Aconitum lycoctonum subsp. septentrionale*		S (3)	T		
Ormrot	*Bistorta vivipara*		S (2)	T		
Skallror	*Rhinanthus sp.*		S (3)	T		
Skinnlav	*Leptogium saturninum*		S (3)	T		
Skogshak-mossa	*Rhytidiadelphus subpinnatus*		S (3)	T		
Spindel-blomster	*Neottia cordata*		S (3)	T	8 § ASF	Fröställning, svårbedömt
Stuplav	*Nephroma bellum*		S (3)	T		
Svavelriska	*Lactarius scrobiculatus*		S (3)			
Terpentin-mossa	*Geocalyx graveolens*		S (3)	T		
Björktrast	*Turdus pilaris*	NT			4 § ASF	
Kråka	*Corvus corone*	NT				
Rödvingetrast	*Turdus iliacus*	NT			4 § ASF	
Skogshare	*Lepus timidus*	NT				
Spillkråka	*Dryocopus martius*	NT		T	4 § ASF, Bilaga 1	
Blåbär	*Vaccinium myrtillus*			T		
Grönkulla	*Coeloglossum viride*				8 § ASF	
Humleblom-ster	*Geum rivale*			T		
Kallgräs	*Scheuchzeria palustris*			T		
Korp	*Corvus corax*				4 § ASF	
Kungsfågel	*Regulus regulus*				4 § ASF	
Linnea	*Linnaea borealis*			T		
Större hack-spett	*Dendrocopos major*				4 § ASF	
Större kors-näbb	*Loxia pytyopsittacus*				4 § ASF	
Tjäder	*Tetrao urogallus*			T	4 §, ASF, Bilaga I	Höns
Vanlig rev-lummer	*Lycopodium annotinum subsp. annotinum*			T	9 § ASF	
Bergklint	*Centaurea montana*				IAS	
Blomsterlupin	*Lupinus polyphyllus*				IAS	

*Räknas som en svag signalart i området på grund av dessa relativt vanliga förekomst i landskapet i övrigt.

6 EKOLOGISK SÅRBARHET

När oexploaterad mark tas i anspråk finns risk att värdefulla naturområden och biotoper för olika arter försvinner. Detta innebär en förlust av biologisk mångfald. Därför är det viktigt att redan i ett tidigt skede i en exploateringsprocess ta hänsyn till naturvärden. Detta är något som bland annat regleras i Miljöbalken 1:1, 2:3 och 3 samt Plan och bygglagen 1:1 och 2:2. Ny bebyggelse bör utformas på ett sätt så att biologisk mångfald har förutsättningar att finnas kvar och att spridning av arter fortsättningsvis är möjlig.

I det inventerade området finns naturvärden främst i form av värdefulla träd och skogsområden, hydrologiskt känsliga områden i form av våtmarker, förekomst av död ved och naturvårdsarter. Efter att områden har exploaterats finns det risk att spridningen mellan de kvarvarande naturvärdesobjekten försvåras genom att huskroppar och gator/vägar som uppförs bildar barriärer som påverkar arters förmåga till förflyttning. Det finns även risk för att de kvarvarande naturmiljöerna utsätts för ökad störning. Kantzonseffekter som uppkommer då områden ianspråktas medför att mikroklimatet i fuktiga områden förändras till torrare, något som ofta medför att naturvärden kopplade till fuktiga miljöer går förlorade om dessa områden är små till ytan.

6.1 Naturtyper och naturvärdesobjekt

För samtliga naturtyper gäller generellt att ju högre naturvärde de har desto känsligare är de för exploatering, särskilt om värdet är knutet till gammal skogsmark eller hydrologi. Ett av de största hoten för biologisk mångfald, förutom ianspråktagande av värdefulla miljöer, är uppsplittring och fragmentering av naturmiljöer samt påverkan på spridningssamband genom anläggande av vägar eller bebyggelse.

Förenklat sett kan man säga att en naturtyps naturvärden beror på hur länge en miljö har fått bestå. Genom detta resonemang går det att översätta ungefär hur lång tid det tar för ett naturvärdesobjekt att utveckla de olika naturvärdeklasserna i en naturvärdesbedömning. Detta är viktigt för att förstå hur och om det går att kompensera för intrång eller åverkan i ett naturvärdesobjekt. Generellt kan sägas att objekt med lägre naturvärden (objekt som ej uppnår naturvärdesklass 3 eller högre) ofta kan återskapas inom andra delar av inventeringsområdet. Lägre naturvärden som går förlorade kan kompenseras för genom att skapa nya, likartade naturmiljöer i intilliggande områden runt naturvärdesobjektet.

Ett naturvärdesobjekt har bedömts ha högt naturvärde och tre naturvärdesobjekt inom inventeringsområdet har bedömts påtagligt naturvärde. Naturvärdesobjekt med olika naturvärdesklasser kräver olika grad av hänsyn i samband med exploatering enligt Svensk Standard SS 199000:2014:

- Naturvärdesklass 2: Högt naturvärde.
  Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional eller nationell nivå.

- Naturvärdesklass 3: Påtagligt naturvärde.
  Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global

nivå, men det bedöms vara av särskild betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större, samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras.

6.1.1 Skog och träd

Naturvärden som är knutna till gamla träd, skogsmiljöer med lång kontinuitet och/eller hydrologiskt känsliga skogsmiljöer tar i regel ett eller flera århundraden att utvecklas naturligt. Därför går det som regel inte att återskapa eller kompensera för intrång eller åverkan i dessa objekt, och de bör därför i regel inte bebyggas utan i stället sparas till så stor del som möjligt. Miljöer med äldre skog är känsliga för ingrepp, och om de gamla träden tas bort stor omfattning uppkommer skada på naturvärdena på platsen som bedöms vara irreversibel. Utöver detta sker en minskad möjlighet att på platsen upprätthålla habitatnätverk och funktionella ekologiska samband med närliggande skogsområden.

Skogar är även känsliga för avverkning och bortforsling av substrat så som död ved, både i form av liggande stockar och torrakor. Skälet till detta är att arter knutna till träd och olika förmultningsstadier av ved är känsliga för att dessa försvinner. Arterna behöver hela tiden ha tillgång till sitt substrat och tar man bort det tar man bort möjligheterna för arterna att existera på platsen.

6.1.2 Myrar

Myrar är känsliga miljöer, och då särskilt för onaturliga variationer i vattenstånd, så som dikning och avvattning. Om dessa områden utsätts för denna form av inverkan riskerar detta att dränera deras unika hydrologi. Detta i sin tur resulterar i att de arter och livsmiljöer som är beroende av detta vatten går förlorade och naturtyperna upphör att existera. Detta skulle resultera i att irreversibel skada uppkommer på områdenas naturvärden. Utöver dränering och dikning är även denna typ av områden mycket känsliga för att för mycket vatten tillsätts och områdets naturliga vattennivåer översvämmas. Det är även viktigt att nytt vatten som innehåller skadliga ämnen inte når dessa objekt.

Likt skogsmarkerna är myrar även ofta beroende av förekomsterna av död ved, och det är därför viktigt att förekomster av detta bevaras.

6.2 Områdets naturvärden i sammanfattning

De naturvärden som registrerats inom dessa avgränsade naturvärdesobjekt är framför allt knutna till:

- Förekomst av gamla träd och död ved
  Vissa delar av inventeringsområdets delar hyser förekomster av äldre och grövre barrträd och aspar med inslag av död ved. Dessa är mycket känsliga för exploatering i form av avverkning. Det står även enstaka äldre sälgar i områdets västra och centrala delar som har en lavflora som indikerar lång kontinuitet.

- Förekomst av svagt påverkade myrar
  Vissa delar av inventeringsområdets nordvästliga delar består av myrar med rikkärrskaraktärer. Delar av området är påverkat av diken men de delar som ej är påverkade är mycket känsligt för påverkan på hydrologin. Området är också känsligt för påverkan i form av näringsläckage och inströmning av orent vatten. Det är vara mycket gynnsamt för området om den dikade bäcken återställs.

- Förekomst av naturvårdsarter

  Inventeringsområdet har förekomster av naturvårdsarter. Dessa består både av signalarter och rödlistade arter vars närvaro indikerar områden med bitvis höga naturvärden. Arterna som påträffades inom området är dock generellt sett relativt vanliga i länet.

6.3 Åtgärdsförslag för att minska negativ påverkan på naturvärden

- ✓ Undvik negativ påverkan på naturvärdesobjekt 4 med naturvärdesklass 2 - högt naturvärde i planeringen. Detta område utgör viktiga miljöer för många arter knutna till kontinuitetsskogar.

- ✓ Ta hänsyn till och prioritera naturvärdesobjekt 1 med naturvärdesklass 3 - *påtagligt naturvärde* i planeringen. Detta område utgör sannolikt viktiga miljöer för arter knutna till myrar och rikkärr.

- ✓ Ta hänsyn till och prioritera naturvärdesobjekt 2 och 3 med naturvärdesklass 3 - påtagligt naturvärde i planeringen. Dessa områden utgör sannolikt viktiga miljöer för arter knutna till skogliga miljöer.

- ✓ Lämna kvar stående död ved och nedtagna träd som värdefull död ved i hela området där det är möjligt. Naturvärden i skogsmiljöer är känsliga för avverkning och bortforsling av död ved i form av liggande stockar och torrakor. Om död ved tas bort försvinner arter knutna till olika förmultningsstadier av död ved. Många arter måste ha kontinuerlig tillgång till sitt substrat. Tas substratet bort raderas helt bort möjligheterna för arterna att existera på platsen. Undvik att kapa upp den döda veden i mindre bitar.

- ✓ Integrera ekosystemtjänster i planering. Områden med höga naturvärden är även en viktig och värdefull förutsättning för ekosystemtjänsten Biologisk mångfald. Vidare skapar sammanhängande naturområden och sparade träd även bättre förutsättningar för reglerande tjänster som lokal klimatreglering, vattenreglering, med mera.

- ✓ Visa hänsyn i områden med rödlistade arter.

- ✓ Uppmuntra aktörer (såsom byggaktörer/arkitekter) att bevara befintlig vegetation inom kvartersmark där det går. Detta kan skapa möjligheter för många arter att leva kvar. Vid nyplantering bör växtarter användas som anknyter till platsens natur. I möjligaste mån bör vilda inhemska svenska växter användas. Detta ökar förutsättningarna för arter knutna till arter som redan förekommer i landskapet. Det minskar också risken för att invasiva främmande arter introduceras.

7 FORTSATT UTREDNINGSBEHOV

Förstudien påvisade fynd av ett flertal skogsanknutna fågelarter. Eventuellt bör dessa fynd utvärderas vidare och en bedömning om behov av inventering göras.

Inom området påträffades potentiellt gynnsamma miljöer för violett guldvinge, i huvudsak utmed skogsbilvägen i östra delen och myrmiljöerna i områdets västra del. Eventuellt kan delar av gräsmarkerna i de centrala delarna i norr också kunna hysa arten. Det är därför nödvändigt att en riktad artinventering efter violett guldvinge och dess livsmiljöer genomförs inom området.

Då den norra delen hyser miljöer som vid fältbesöket bedömdes gynnsamma för groddjur kan en riktad inventering efter framförallt stjärtlösa groddjur behövas inom området. Detta område är också sannolikt födosöksmiljö för fladdermöss, eventuellt inventerings behov efter fladdermöss kan utredas i samband med fågelbedömning.

8 REFERENSER

Tryckta källor

Andersson K., Violett Guldvinge (*Lycaene helle*) Torvalla-Odensala, Östersunds kommun, Väg & Miljö AB, 2020

Artskyddsförordningen, 2007:845.

ArtDatabanken. 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. ArtDatabanken SLU, Uppsala.

Naturvårdsverket 2009. Handbok 2009:2 - Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser.

Nitare, J. (red.) 2019. Skyddsvärd skog, Naturvårdsarter, Skogsstyrelsen.

Norén, M., Nitare, J., Larsson, A., Hultgren, B. & Bergengren, I. 2002. Handbok för inventering av nyckelbiotoper. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Strand, M., Aronsson, M., & Svensson, M. 2018. Klassificering av främmande arters effekter på biologisk mångfald i Sverige – ArtDatabankens risklista. ArtDatabanken Rapporterar 21. ArtDatabanken SLU, Uppsala.

Vestin S., Röstell Å., NVI Torvalla Odensala 2020, Östersunds kommun, Tyréns AB, 2020

Digitala källor

ArtDatabanken. 2020. Artfakta för påträffade rödlistade arter. http://artfakta.artdatabanken.se

Artportalen. 2020. Sökning med polygon inom och strax utanför området, alla artgrupper. Sökperiod 2000-01-01---2021-11-03. http://www.artportalen.se

Lantmäteriet historiska kartor, © Lantmäteriet historiska-kartor@lm.se. Åtkomst 2021-11-03

Mark- och miljööverdomstolen, MÖD 2012:4, Målnummer M5458-11, 2012-02-07

Miljööverdomstolen, MÖD 2008:36, Målnummer M3721-07, 2008-12-02

Naturvårdsverket, *Skyddad Natur* - kartverktyg, https://skyddadnatur.naturvardsverket.se/, åtkomst 2021-11-03.

Skogsstyrelsen, *Skogens Pärlor* – kartverktyg, https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/, åtkomst 2021-11-03.